

Vidas GARLIAUSKAS

*Antano Vienuolio gimnazija***LIETUVIŠKOS ASMENVARDŽIŲ LYTYS XV AMŽIAUS LIETUVOS METRIKOS DOKUMENTUOSE**

K. Būga studijoje „Apie lietuvių asmens vardus“, aptardamas asmenvardžių lytis, teigia, jog rašytiniuose šaltiniuose „XIII–XV-io amžių rusai lietuvių galūnes surusina“; „Kiek teko pasižinti su dokumentais, XIII–XV šimtmečiuose lietuvių varduose galūnių *-as, -us, (-ius), -is* arba *-ys* rusai nerašo kaip *-ась, -усь, (-юсь), -уць*, kaip kad randame rašant XVI–XVII a. dokumentuose, Lietuvoje starytuose“ (Būga 1958, 230).

Tačiau tokius Būgos teiginius reikia tikslinti, nes jau ir XV amžiuje esama nemažai su lietuviškomis galūnėmis užrašytų lietuvių antroponimų. Kai kuriose Lietuvos Metrikos knygose (toliau – LM), sudarytose iš XV amžiaus dokumentų (LM 3/3) ar į kurias įtraukta ir XV amžiaus dokumentų (LM 6/225), pastebėta apie 100 lietuvių antroponimų lietuviškų lyčių (žr. toliau). Visos tos lytys užrašytos vienkaskaitos vardininko linksniu.

XIV–XIX amžiaus Lietuvos istorijos šaltiniuose, rašytuose kitomis kalbomis, lietuvių asmenvardžiai (ir vietovardžiai) užrašyti labai nevienodai: dalis jų adaptuoti, esama net iškraipytų, o dar kitų užrašytos tokios lytys, kurias vartoja ar vartojo patys lietuviai. Esama medžiaga duoda pagrindą skirti lietuviškas lietuvių asmenvardžių (taip pat vietovardžių) lytis¹ nuo apslavintų, apvokietintų, aplotynintų ir pan. lyčių. Tos lietuviškos asmenvardžių lytys nėra išsamiai tyrinėtos ir aptartos, nesukaupta didesnių jų rinkinių, tad kai kuriuose tyrinėjimuose jos nepakankamai gerai skiriamos².

Lietuviškomis³ laikytinos tiksliai užrašytos (asmenvardžių ar vietovardžių) lytys, kurios nesiskiria nuo lietuvių vartojamų. Tad lietuviška lytis yra tada, jei: a) tiksliai išlaikyta užrašyto žodžio (asmenvardžio ar vietovardžio) morfologinė struktūra; b) dėl svetimos rašto tradicijos grafiškai neatspindėti (ar nepakankamai atspindėti) kai kurie lietuvių kalbos fonetiniai reiškiniai, bet įmanoma neprieštaraujanti lietuvių kalbos dėsniams fonetinė interpretacija, pavyzdžiui: *Девенис* (LM 3/3 48) = *D(i)evenis*; *Минтутис* (LM

¹ Apie tai plačiau žr. Garliauskas 1998, 123–204. Dalis to straipsnio teiginių yra tikslintini.

² Plg. Kiaupa 2000, 66–92.

³ Į straipsnyje nagrinėjamas lytis yra atkreipęs dėmesį Zinkevičius (1987, 60).

3/3 27) = *Mintutis*; *Вилеишиус* (LM 3/3 50) = *Vileišis*; *Жвирблис* 1442 (LM 3/3 68) = *Žvirblis* ar *Žvirblys* ir t. t.

Likusios kitakalbių tekstų lietuvių asmenvardžių (ir vietovardžių) lytys nelaikytinos lietuviškomis, nes jos adaptuotos, daugiau ar mažiau perdirbtos pagal rašto tradicijas tų kalbų, kuriomis parašyti Lietuvos istorijos šaltiniai. Tai apslavintos⁴ (apvokietintos, aplotynintos ir pan.) lytys. Tad nelietuviškos lytys yra tais atvejais, kai: 1) pakeista lietuvių kalbos žodžio, t. y. asmenvardžio ar vietovardžio, morfologinė struktūra (pakeista kuri nors morfema, ar iš viso jos nėra, pavyzdžiui, numesta galūnė, pridėta nelietuviška galūnė, priesaga, pakeista šaknis ir t. t.): *Бирель* (LM 3/3 66) lie. būtų *Birelis*; *Бекни* (LM 3/3 66) – lie. *Beknis* (?); *Дамейко* (LM 3/3 19) – lie. *Domeika*; *Кзовдвик* (LM 3/3 50) – lie. *Gaud(v)ikas*; *Свирутии* (LM 3/3 50) – lie. *Svirutis*; *Вяжевичь* (LM 3/3 53) – lie. *Vėžaitis* ar pan.; 2) bent vienos grafemos fonetinis interpretavimas nepaaiškina mas lietuvių kalbos dėsniais, pavyzdžiui: *О-кутис* (LM 3/3 33) = *Akutis*; *Б-о-рютис* (LM 3/3 32) = *Bariutis*; *Еуб-о-р-о-с* (LM 3/3 50) = *Eibaras*; *Еуримонт-о-с* (LM 3/3 20) = *Eirimantas* ir kt. – šiais atvejais lie. /a/ žymimas kirilicos raide ⟨o⟩, o tai yra slavimas, nes „nekirčiuotas žodžio kamieno *a* visose lietuvių kalbos tarmėse yra trumpas ir niekur nevirsta kitu garsu“ (LKA II 21).

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog peržiūrėtose LM knygoose nerasta lietuvių senųjų dvikamienių (kunigaikščių ir didikų) asmenvardžių lietuviškų lyčių. Šie dvikamieniai lietuvių asmenvardžiai XV amžiaus LM knygoose rašomi, laikantis senos (maždaug du šimtmečius ar daugiau besitęsiančios) slavavimo tradicijos, pavyzdžiui: *Довькзирдь* (LM 3/3 20); *Кзастовт* (LM 3/3 19); *Кзаштовьтъ* (LM 3/3 20) ir kt. Akivaizdu, kad visos kalbamųjų asmenvardžių ne vardininko linksniu užrašytos LM lytys yra suslavintos: *Ивашку Сонкгайловичу* (LM 3/3 20); *Пану Товьтвилу Монь-товтовичу* (LM 3/3 20) ir t. t.

Žemesniųjų luomų (smulkesnių bajorų, valstiečių) asmenvardžiai, kurių daug atsiranda XV amžiaus dokumentuose, ypač didžiojo kunigaikščio dovanojimo aktuose, įteisinančiuose naujus turtinius santykius, rašomi kitaip (vardininko linksniu su lietuviškomis galūnėmis), kai kuriais atvejais netgi neslavinami (anksčiau tie asmenvardžiai rytų slavų šaltiniuose neturėjo rašybos tradicijos).

Taigi galima kalbėti apie XV amžiaus Lietuvos raštininkų (tęsusių rytų slavų raštinijos tradiciją) bandymus kirilicą pritaikyti lietuvių asmenvardžių rašybai. Ji ne visais atvejais tiko lietuvių asmenvardžiams. Todėl kai kurie fonetiniai lietuvių kalbos reiškiniai užrašytose lytyse neatspindėti (dvibalsiai lie. /uo/, /ie/, balsiai lie. /e/, /è/, ilgieji ir trumpieji balsiai ir pan.).

Turint apie šimtą aiškių (ar aiškesnių) pavyzdžių, galima kalbėti apie tam tikrus kirilicos rašmenų pritaikymo principus. Čia aptariami tik kai kurie jų, nes išsamesniam visų aptarimui reikėtų platesnio straipsnio.

Lie. pailgėjęs dėl kirčio balsis /a/ žymimas raide ⟨a⟩:

Д-а-нюс (LM 3/3 22) = *Danius*, plg. dab. pvd. *Dānīus* (LPŽ I 301); Ст-а-нюс (LM 3/3 47) = *Stanius*, plg. dab. pvd. *Stānīus* (LPŽ II 802);

Lie. pailgējšs dėl kirčio /e/ žymimas raidėmis ⟨e⟩, ⟨я⟩:

Дев-е-нус (LM 3/3 48) = *D(i)evenis*, plg. dab. pvd. *Devēnis* (LPŽ I 488); Юркэ-е-лус (LM 3/3 32); Муж-е-лус (LM 3/3 47) = *Miželis*; М-я-дус (LM 3/3 69) = *Medis*, plg. dab. pvd. *Medis* (LPŽ II 196).

Lie. /ė/ žymimas raidėmis ⟨я⟩, ⟨e⟩:

Урн-я-жус (LM 3/3 54) = *Urnėžis*, plg. dab. pvd. *Urnėžis* (LPŽ II 1112); В-я-желус (LM 3/3 32) = *Vėželis*; В-я-жус (LM 3/3 23, 50) = *Vėžys*, plg. dab. pvd. *Vežys*, *Vėžys* (LPŽ II 1201); В-е-трикус (LM 3/3 68) = *Vėtrikis*, *Vetrikis*, plg. dab. pvd. *Vėtra*, *Vetrimas*, *Vėtrinas* (LPŽ II 1200); Рим-е-ус (LM 3/3 21) = *Rimėjis*, plg. dab. pvd. *Rimas*, *Rimėnas* ir kt. (LPŽ II 607–611).

Lie. kirčiuotas /ō/ resp. sen. /ā/ žymimas raide ⟨a⟩:

П-а-цус (LM 3/3 53) = *Pocius*, plg. dab. pvd. *Pōcius* (LPŽ II 483); Петр-а-шус (LM 3/3 22) = *Petrošis*, plg. dab. pvd. *Petrošis*, *Petrōšius* (LPŽ II 442); Жим-а-нус (LM 3/3 66) = *Žymonis*, *Žimonis*, plg. dab. pvd. *Žimañčius*, *Žýmantas*, *Žýmontas*, *Žimuñčius* ir kt. (LPŽ II 1335). Kirčiuotas lie. /ō/ (< *ā) XVI amžiuje daug kur (ypač Rytų Lietuvoje) dar buvo tariamas su ryškiu /a/ atspalviu (plg. B ū g a 1958, 228). Tai rodo ir XVI amžiaus lietuvių rašto paminklų pavyzdžiai *kriksczi-a-niu* ~ *krikščiónių* 1547 (Mž), *kriksczi-a-nis* ~ *krikščiónys*, *mefscz-a-nis* ~ *miesčiónys* ~ 1573 m. (WP) ir kt. Lytys *Rimi-o-niú* ~ *rimionių* ‘romėnų’, *Rimi-o-nis* ~ *rimionys* ‘romėnai’ (DP) rodo, kad XVI amžiaus antrojoje pusėje vidurio Lietuvoje (apie Kauną) tartas /ō/, kuris žymėtas raide ⟨o⟩.

Lie. /ō/ resp. sen. /ā/, atrodo, nekirčiuotas, žymimas raide ⟨o⟩:

Др-о-венус (LM 3/3 50) = *Drovėnis*⁵; Д-о-мунус 1442 (LM 3/3 68) = *Domūtis*⁶; Д-о-тус (LM 3/3 67) = *Dotys*, plg. dab. pvd. *Dotys* ir kt. (LPŽ I 513); Л-о-жус (LM 3/3 20) = *Ložys*, plg. dab. pvd. *Ložys* ir kt. (LPŽ II 109); М-о-кюс (LM 3/3 65) = *Mokiūs*⁷; М-о-нютус (LM 3/3 67) = *Moniūtis*; М-о-стелус (LM 3/3 47) = *Mostėlis*;

⁴ Apslavintas lie. asmenvardžių (ir vietovardžių) lytis nagrinėjo ne vienas autorius: Falk 1963, 87–103; Maciejauskienė 1991, 169–215; Zinkevičius 1977, 96–117 ir kt.

⁵ Plg. dab. pvd. *Davėnis*, *Gaivėnis* (LPŽ I 475, 610), *Miltėnis*, *Mugėnis*, *Sėlėnis*, *Skrodėnis* (LPŽ II 246, 278, 695, 752) ir kt.

⁶ Plg. dab. pvd. *Augūtis*, *Baltrūtis*, *Gaudūtis*, *Ilgūtis* (LPŽ I 138, 181, 632, 766), *Laukūtis*, *Meškūtis*, *Morkūtis*, *Oškūtis*, *Vaikūtis* (LPŽ II 33, 214, 271, 354, 1133) ir kt.

⁷ Galima manyti, jog atvejais *Nemojus* (Daūgai) ir *Nonius* (Aukštvarys), *Mokius* (Strėviniškai) galėjo būti kirčiuota galūnė. Neaišku, ar atveju *Немоюс* = *Nemojus* (Nemenčinė) galūnė buvo kirčiuota. Dar plg. Daukšos „Postilės“ pavyzdžius *Dionifiūs*, *Lozoriūs*, *Teodoziūs*; *Christūs*, *Christaus*, *Christaus* ir pan. (S k a r d ž i u s 1935, 138–139; ten pat žr. jų interpretacijas). Dėl kirčiavimo juos būtų galima sieti su pietų Lietuvos vietovardžių lytimis *Alytūs* mst., *Gystūs* up. (Veliuonà), *Guostūs* ež. (Aukštvarys), *Kertūs* up. (Žiežmāriai), *Kriaušius* up. (Alovė, Aukštvarys, Butrimónys, Ūdrijà), *Niedūs* ež. (Kāpčiamiestis), *Skirdziūs* ež. (Lėipalingis), *Skroblūs* up. (Merkinė), *Spindziūs* ež. (Trākai), *Sūra-kiūs* pv. (Daūgai) ir kt. (V a n a g a s 1970, 68–69).

М-о-стис (LM 3/3 48) = *Mostys*, plg. dab. pvd. *Mostys* ir kt. (LPŽ II 273); Нем-о-юс (LM 3/3 27, 31) = *Nemojus*; Н-о-нюс (LM 3/3 40) = *Nonius*; Н-о-сис (LM 3/3 67) = *Nosys*, plg. dab. pvd. *Nosys* ir kt. (LPŽ I 513); О-наньчус (LM 3/3 67) = *Onančius* (?); Ж-о-денис (LM 3/3 66) = *Žodėnis*.

Remiantis šiais pavyzdžiais galbūt galima manyti (tai toliau tyrinėtina), kad nekirčiuotas lie. /ō/ resp. sen. /ā/ XV amžiaus lietuvių asmenvardžiuose raštininkų buvo žymimas raide ⟨o⟩, kirčiuotas – raide ⟨a⟩, dėl pastarojo žr. anksčiau.

Lie. /au/ nuosekliai pagal rytų slavų tradiciją žymimas raidėmis ⟨ов⟩⁸:

Д-ов-кзутис (LM 3/3 49) = *Daugutis*, plg. dab. pvd. *Daugūtis* (LPŽ I 470); Д-ов-ькзнюс (LM 3/3 28) = *Dauknius*, plg. dab. pvd. *Dauknà, Daūknis, Dauknys* (LPŽ II 1207); Т-ов-ьенис (LM 3/3 65) = *Taujenis*, plg. dab. pvd. *Taujėnis, Taujėnas* (LPŽ II 1029); Т-ов-мутис (LM 3/3 50) = *Taututis*, plg. dab. pvd. *Tautelis, Taiūcas, Taiūčys, Taiūčius* ir kt. (LPŽ II 1027, 1032) ir kt.

Lie. /ei/ nuosekliai žymimas raidėmis ⟨ei⟩:

Л-еи-лутис (LM 3/3 33) = *Leilutis*, plg. dab. pvd. *Leilėika, Leileikà, Leilionas, Leiliónis, Leiliunas* (LPŽ II 46); Мин-еи-ка (LM 3/3 23) = *Mineika*, plg. dab. lie. pvd. *Minėika, Mineikà, Mineikis* ir kt. (LPŽ II 248); Рим-еи-шис (LM 3/3 27) = *Rimeišis*, plg. dab. pvd. *Rimas, Rimantas, Rimeikis, Rimėlis, Rimėnas* ir kt. (LPŽ II 607–611).

Lie. /ie/ pagal rytų slavų tradiciją nuosekliai žymimas raide ⟨e⟩:

Н-е-кис (LM 3/3 50) = *Niekis*, plg. dab. pvd. *Niėkis, Niekiūnas* (LPŽ II 326).

Lie. /uo/ nuosekliai pagal rytų slavų tradiciją žymimas raide ⟨o⟩:

Д-о-бутис (LM 3/3 27) = *Duobutis*, plg. dab. pvd. *Dúoba, Duōbinas, Duobinys* (LPŽ II 1201); Ськ-о-дус (LM 3/3 65) = *Skuodis, Skuodys*, plg. dab. pvd. *Skuōdis, Skuodys* (LPŽ II 756).

Lie. skardusis priebalsis /g/ pagal rytų slavų rašybos tradiciją žymimas raidėmis ⟨кг⟩⁹:

Дов-кз-утис (LM 3/3 49); = *Daugutis*, plg. dab. pvd. *Daugūtis* (LPŽ I 470); Кз-инюс (LM 3/3 32) = *Ginius*, plg. dab. pvd. *Ginėitis, Gineitis, Ginius* ir kt. (LPŽ I 670–671); Юр-кз-елис (LM 3/3 32) = *Jurgelis*, plg. dab. pvd. *Jūrgelis, Juŗgelis, Jurgėlis, Jurgelys* ir kt. (LPŽ I 867) ir kt.

⁸ Dvibalsio lie. /au/ žymėjimo ⟨ов⟩ atvejus nuo XV amžiaus lietuvių asmenvardžiuose tam tikrais atvejais galima laikyti rašybos tradicija. Analogiškai lie. /au/, žymimas raidėmis ⟨aw⟩, ⟨ou⟩, ⟨ow⟩ ir XVI–XIX amžiuje (tešiama tradicija), plg. *Н-ав-жясь кальнась Антп-яв-ню Батакя* 1584 Razgeiniai (?) Vidùklės vls. (Spruogis, 1888, 267) = tarm. *Naudžias kalnas ant pjaunių Batakia*. Dar plg. nelietuviško teksto asmenvardį Л-ов-чус Ивашкайтисъ XVI a. pirmoji pusė (LM 6/225: 277) ir lietuviško teksto apeliatyvą l-ow-czus Wilkamirgies 1675 (Jablonskis 1937, 148). Taip lie. /au/, žymimas (nuosekliai ar tam tikrais atvejais) XVII amžiaus lietuviškose priesaikose (Jablonskis 1937, 148), „Universite“ 1738, „Zywate“ 1759, Sedos brolijos tekste XVIII a. pab., A. Strazdo, A. Baranausko ir K. Kairio tekstuose (XIX amžius) ir kt. Dėl to dar plg. Girdenis 1997, 35.

⁹ XV amžiaus asmenvardžių lytyse tai galima laikyti rašybos tradicija, plg. lietuvišką sakinį: *Жыноки, ку нежыдеси ул'-кз-аи ант ся света* 1623 Mokyliai (Alantà) = *Žinoki, ku nežydėsi ilgai ant šia svieta* (Jablonskis 1937, 143).

Lie. afrikata /č/ žymima raide ⟨ч⟩:

Бен-ч-ис (LM 3/3 47) = *Benčys*, plg. dab. pvd. *Bencėvičius* (LPŽ I 229); *Ю-ч-ис* (LM 3/3 33) = *Jučys*, *Jučis*, plg. dab. pvd. *Jučys*, *Jučis*, *Jučas* (LPŽ I 850); *Ке-ч-ис* (LM 3/3 50) = *Kiečis*, *Kiečis*, plg. dab. pvd. *Kietis* (LPŽ I 989); *Кин-ч-юс* (LM 3/3 66) = *Kinčius*, plg. dab. pvd. *Kiñčius*, *Kiñčinas* (LPŽ II 996); *Ра-ч-ис* 1446 (LM 3/3 39) = *Račis*, *Račys*, plg. dab. pvd. *Rāčis*, *Račys*, *Rāčas* (LPŽ II 549); *Три-ч-ис* (LM 3/3 27); *Три-ч-ис* (LM 3/3 67) = *Tričys*, plg. dab. pvd. *Tričys*, *Tričius* (LPŽ II 1067) ir kt.

Priebalsių palatalizacijos žymėjimas aiškesnis atvejais, kai lie. sonantų /l/, /n/ palatalizacija žymima kirilicos raide ⟨ю⟩:

Бен-ю-с (LM 3/3 32) = *Benius*, plg. dab. lie. v. *Bėnius* (LVKŽ: 95); *Бен-ю-шис* (LM 3/3 65) = *Beniušis*, plg. dab. pvd. *Beniūšis* (LPŽ I 233); *Берн-ю-шис* (LM 3/3 66) = *Berniutis*, plg. dab. pvd. *Berniūnas*, *Beñnius* (LPŽ I 239); *Бил-ю-с* (LM 3/3 23) = *Bilius*, plg. dab. pvd. *Bilius* (LPŽ I 258); *Черн-ю-с* (LM 3/3 41) = *Černius*, plg. dab. pvd. *Čeñnius* (LPŽ I 418); *Дан-ю-с* (LM 3/3 22) = *Danius*, plg. dab. pvd. *Dānius* (LPŽ I 301); *Довькгн-ю-с* (LM 3/3 28) = *Daugnius*; *Л-ю-лкис* (LM 3/3 68) = *Liulkius*; *Мил-ю-с* (LM 3/3 67) = *Milius*, plg. dab. pvd. *Milius* (LPŽ II 243) ir kt.

Pagal rytų slavų rašybos tradiciją lie. garsų samplaikos /jā/ (= dab. k. *jo*), /jau/, /ju/ žodžio pradžioje žymimos raidėmis ⟨Я⟩, ⟨Ев⟩¹⁰, ⟨Ю⟩ ir рап:

Я-нелис (LM 3/3 23) = *Jonelis*, plg. dab. liet. pvd. *Jōnelis*, *Janialis* (LPŽ I 799, 842); *Я-нутис* (LM 3/3 21) = *Jonutis*, plg. dab. pvd. *Jonūtis* (LPŽ I 845); *Ев-нюс* (LM 3/3 27, 32) = *Jaunius*; *Ев-нис* (LM 3/3 29) = *Jaunis*, plg. dab. pvd. *Jaūnius* (LPŽ I 854); *Ю-ркгелис* (LM 3/3 32) = *Jurgelis*, plg. dab. pvd. *Jūrgelis*, *Jurģelis*, *Jurgėlis*, *Jurgelys* ir kt. (LPŽ I 867).

Kai kuriuose XV amžiaus lietuvių vardų užrašymuose gerai atspindėta viena kita lietuvių kalbos tarmių ypatybė.

Rytų aukštaičių /an/ > /un/ (jau XV amžiuje išnykęs tautosilabinio dvibalsio /un/ antrasis sandas /n/) yra atveju *Др-у-селис* (LM 3/3 33) = tarm. *Druselis* (dab. bk būtų *Draselis*), plg. dab. pvd. *Drūsas*, *Druseikà*, *Druseikis*, *Drūsis*, *Drūsis*, *Drusys*, *Drąseikà* ir kt. (LPŽ I 521; 531).

Žemaičių tarmių faktai taip pat atspindėti keliuose užrašymuose.

Beafrikatė lytis yra atveju *Бискупу жомоитскому шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ под Кгоилиминомъ, на имя: ... Ми-т-юс*, 1446 (LM 3/3 39) = *Mitius* (bk *Mičius*), plg. dab. pvd. *Mičius*, *Mičas* ir kt. (LPŽ II 220–221).

Redukuota galūnė galbūt yra atveju *в Жомоити ... Стур-е-с* (LM 3/3 20) = žem. tarm. *Styres?* (= dab. bk *Styrės* dgs.), plg. dab. pvd. *Styrà* (LPŽ II 823).

Žemaičių /ol/ < /ul/ galbūt yra šiais atvejais: *Якобу три ч(о)л(о)в(е)ки у Медницкоу волости: ... См-ол-кис* (LM 3/3 50) = tarm. *Smolkis*, *Smolkys*, plg. dab. pvd. *Smūlkis*, *Smulkys*, *Smūlka* (LPŽ II 772–773); *Люмонису у Колтянех ч(о)л(о)векъ П-ол-къянис*

¹⁰ Plg. 7 išnaša.

(LM 3/3 50) = tarm. *Polkenis*, plg. dab. pvd. *Pulkáuninkas*, *Pulkaūninkas*, *Pūlkis* ir kt. (LPŽ II 530–531). Kita vertus, nurodytus pavyzdžius galima interpretuoti ir kaip *Smalkys*, plg. *Smalkevičius* (LPŽ II 768); *Palkenis*, plg. *Palkys* ir kt. (LPŽ II 383).

Žemaitiškos lytys galėtų būti ir atvejais *У Медникох. Кзирстольту два ч(о)л(о)-веки: ... Вебовис* (LM 3/3 21) *Vebovis* (tarm.; bk *Vebovis?*), plg. dab. pvd. *Vėbas* (LPŽ II 1175) ir *Укивинус у Мядницъкой волости 1442* (LM 6/225 276) *Ūkivin(i)us* (tarm., dab. bk *Ūkivienius*).

Labai svarbu, kur XV amžiuje užrašyta asmevardžių lietuviškų lyčių. Pagal LM 3/3 1440–1498 metų duomenis tokių lyčių esama iš: Ariogalos 1 – *Упънис* (LM 3/3 48); Ašmenės valsčiaus 1 – *Мядис* (LM 3/3 69); Aukštvario 2 – *Нонюс* (LM 3/3 40), *Нарушис* (LM 3/3 22); Dubičių 1 – *Евнис* (LM 3/3 29); Dubingių 1 – *Милюс* (LM 3/3 20); Eišiškių 1 – *Римас* (LM 3/3 47); Gaižuvos (dab. Kaūno r.) 2 – *Мостис* (LM 3/3 48), *Некирбе* (LM 3/3 48); Jatviazko prie Kamėnicos 1 – *Съкодис* (LM 3/3 65), Kaūno – 1: *Довкзутис* (LM 3/3 49); Kałtinėnų 6 – *Кзедвус* (LM 3/3 50), *Кничис* (LM 3/3 50), *Пиркутис* (LM 3/3 50), *Полкъянис* (LM 3/3 50), *Товтутис* (LM 3/3 50), *Вяжис* (LM 3/3 50); Kernavės 2 – *Люлкус* (LM 3/3 68), *Ветрикус* (LM 3/3 68); Krāžių 2 – *Дровенис* (LM 3/3 50), *Мижюс* (LM 3/3 50); Krėvo 1 – *Билюс* (LM 3/3 23); Krėvo valsčiaus 1 – *Вешеика* (LM 3/3 23); Krotovo (?) 1 – *Урняжис* (LM 3/3 54); Labanóro 1 – *Чернюс* (LM 3/3 41); Labūnavos 2 – *Милис* (LM 3/3 67), *Реклис* 1442 (LM 3/3 67); Léipalingio 4 – *Бенюс* (LM 3/3 32), *Кгинюс* (LM 3/3 32), *Лелюшис*, (LM 3/3 32), *Пупа* (LM 3/3 32); Lydōs ar Lydōs valsčiaus 2 – *Яну-тис* (LM 3/3 21), *Лилкус* (LM 3/3 21); Mėdininkų – 3 *Тулшис* (LM 3/3 50), *Вебовис* (LM 3/3 21), *Виздеркга* (LM 3/3 50); Mėdininkų valsčiaus (Žemaitijoje) 3 – *Бушишис* (LM 3/3 50), *Букис* (LM 3/3 50), *Смолкис* (LM 3/3 50); Nemėnčinės 1 – *Минтутис* (LM 3/3 27); Nemėnčinės valsčiaus 1 – *Евнюс* (LM 3/3 27); Nemunáičio 1 – *Радус* (LM 3/3 19); Obolcų (prie Oršos) 4 – *Добутис* (LM 3/3 27), *Римеишис* (LM 3/3 27), *Свирклис* (LM 3/3 27), *Тричис* (LM 3/3 27); Perlojōs 1 – *Немоюс* (LM 3/3 31); Pervalkos (?) 1 – *Товъенис* (LM 3/3 65); Paparčių valsčiaus (dab. Kaišiadorių r.) 1 – *Бекънюс* (LM 3/3 67); Pienionių (dab. Anykščių r.) 1 – *Домутис* (LM 3/3 68); Pienionių valsčiaus 1 – *Видаита* (LM 3/3 19); Puniōs valsčiaus 4 – *Бернютис* (LM 3/3 66), *Скирклисъ* (LM 3/3 66), *Виетис* (LM 3/3 66), *Жиманис* (LM 3/3 66); Rakovo 1 – *Пацюс* (LM 3/3 53); Rasėinių 1 – *Девенис* (LM 3/3 48); Strėviniņkų 2 – *Бенюшис* (LM 3/3 65), *Мокюс* (LM 3/3 65); Šalčininkų 1 – *Рудис* (LM 3/3 33); Trākų valsčiaus 1 – *Шедис* (LM 3/3 33); Ukmergės valsčiaus 1 – *Свирплюс* (LM 3/3 66); Urýtės 1 – *Дялюс* (LM 3/3 66); Valkaviško 1 – *Вяжис* 1450 (LM 3/3 23); Vidūklės 3 – *Келъпишис* (LM 3/3 48), *Пукъша* (LM 3/3 48), *Вилеишис* (LM 3/3 50); Žāslių 1 – *Евнюс* (LM 3/3 32); Žemaičių vyskupo valdų 3 – *Митюс* 1446 (LM 3/3 39), *Пепелис* 1446 (LM 3/3 39), *Рачис* 1446 (LM 3/3 39); Žemaitijos 2 – *Парюс* (LM 3/3 20), *Стурес* (LM 3/3 20). Kelių dešimčių antroponimų lokalizacija dėl duomenų stokos

neaiški. LM 6/225 1442–1486 metų visi pavyzdžiai tik iš Žemaitijos: iš Krāžiu 1 – *Трумна* 1453–1485 (LM 6/225 274), iš Pāvandenės 1 – *Стункзис* 1458 (LM 6/225 276), iš Mēdininkų 1 – *Укивинус* 1442 (LM 6/225 276), iš Béržēnų valsčiaus 1 – *Мичюс* ... *Мичус* 1486 (LM 6/225 270).

Tad antroponimų lietuviškų lyčių užrašyta kone iš viso etnografinės Lietuvos plotho. Pažymėtina, jog nėra pavyzdžių iš Lietuvos pasienių su abiem Ordinais, o iš Užnemunės esama pavyzdžių tik iš Léipalingio. Tai rodo, kad tie plotai XV amžiaus viduryje dar buvo menkai gyvenami. Asmenvardžiai, užrašyti Ašmenės, Krėvo, Lydės, Obolcų ir Valkaviško apylinkėse (dab. Baltarusija), rodo, jog XV amžiuje ten plačiai vartota lietuvių kalba.

Tokie duomenys duoda pagrindo manyti, jog XV amžiaus dokumentuose galėjo būti užrašyta daug daugiau lietuviškų lyčių. Deja, daugelis to šimtmečio šaltinių originalų pražuvę, o nuorašai ne visais atvejais patikimi, nes juose dalis antroponimų lietuviškų lyčių gali būti netiksliai perrašyta.

IŠVADOS

Remiantis LM pavyzdžiais galima teigti, kad XV amžiuje lietuvių asmenvardžių lytys kirilicos rašmenimis užrašomos daug tiksliau negu ankstesniais šimtmečiais. Esama atvejų, kai nebepakanka kalbėti vien apie garsų pakaitą, kaip buvo suformulavęs Būga RR I 227–230. Todėl šiuos LM lietuvių asmenvardžius galime laikyti patikimais lietuvių kalbos faktais, kurių nemaža yra ir šiandien taip pat vartojama, kaip užrašyta daugiau negu prieš 500 metų. Taigi dokumentuotas savo rašto ištakas nuo XVI amžiaus pirmosios pusės poterių teksto galime nukelti daug anksčiau¹¹ (seniausios datotos LM lietuviškos lytys yra 1442 metų). Kai kurie LM 3/3 tekstai, rodo, jog asmenvardžių lietuviškų lyčių galėjo būti užrašyta jau pačioje XV a. pradžioje, t. y. dar Vytauto Didžiojo laikais. Taip pat lietuviškos asmenvardžių lytys rodo, jog užrašymo metu buvo kalbama lietuviškai, antraip neįmanoma paaiškinti jų atsiradimo dokumentuose, rašytuose LDK kanceliarine slavų kalba.

¹¹ XIV–XV amžiaus kituose (neslaviškuose) šaltiniuose pasitaiko tokių toponimų lyčių, kurias būtų galima laikyti lietuviškomis, plg. hidronimus: *eyn flies vnd heist Pellesa* 1385 (SRP II 703) = *Pelesà*, Katrės dš. (dab. Baltarusijoje); *die Katra* 1371 (SRP II 703) = *Katrà*, Nėmuno arba Ūlės int.; *die Wake* 1371 (SRP II 704), *juxta aquam vulgariter Woke* 1377 (SRP II 589) = XIV a. *Vākė*, dab. *Vókė*, Neriės kr.; *Lebeda* 1463–1467 (KD 58) ir pan. Tad kai kurie kryžiuočių kronikų (ir kitų šaltinių) hidronimai yra seniausi tikslūs dokumentuoti lietuvių kalbos faktai. Nuo šių faktų reikėtų pradėti mūsų kalbos chrestomatijas (plg. Wydra, Rzepa 1984, 17–22, kur pateikta lotyniška 1136 metų popiežius bulė Gniezno arkivyskupijai su gausiais lenkų kaimų vardais).

XV AMŽIAUS (1440–1498 METŲ) ANTROPONIMŲ LIETUVIŠKŲ LYČIŲ SARAŠAS

Beknius – У Кернаве и у Моишокголе Волчку жъ пять ч(о)л(о)в(е)ковъ у По-портъскои волости на имя: ... Бекънюс (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Be(-)kiñtis* (LPŽ I 224); dar plg. *Bekēnis, Bekēnys, Bekiōnis, Bekys* ir pan. (LPŽ I 223–224).

Benčys – Киборту ... Бенчис (LM 3/3 47). Plg. dab. pvd. *Benčēvičius* (LPŽ I 229).

Benius – Пану Петрашу у Лепунехъ, маршалъку земьскому, семнадцать ч(о)л(о)в(е)ковъ на имя: ... Бенюс (LM 3/3 32). Plg. liet. v. *Bēnius* (LVKŽ 95). Dar plg. dab. pvd. *Benis, Benys, Beniūšis* (LPŽ I 223).

Beniušis – Воловичу Гринцу ... А у Меречи в Стравниках ... Бенюшис (LM 3/3 65). Plg. dab. pvd. *Beniūšis* ir kt. (LPŽ I 233).

Berñiutis – Пуньская волость. ... Юрю Еидатовичу шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Берñютис (LM 3/3 66). Plg. dab. pvd. *Berñiūnas, Beñnius, Bernikas, Beñnikis, Bernys* (LPŽ I 239).

Bilius – У Креве. Явоишу два ч(о)л(о)в(е)ки: ... Билюс (LM 3/3 23). Plg. dab. pvd. *Bilius, Bilys, Biliūnas, Biļ-minas* (LPŽ I 258-259).

Buišis, Buišys – А Ревбуту у Медницох ч(о)л(о)векъ Буишис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Buiša, Buišys, Buišas* (LPŽ II 336).

Bukis, Bukys – Якубу три ч(о)л(о)в(е)ки у Медницкои волости: ... Букис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Būkis, Bukys* (LPŽ I 340).

Butė, Būtė – Орвьиду а Сирвиду чотыри ч(о)л(о)в(е)ки: ... Бутя (LM 3/3 47). Plg. dab. pvd. *Būtė, Būtė* (LPŽ I 366).

Černius – У Моишакголскои волости. Кн(я)зю Матею, бискупу виленскому, ч(о)л(о)векъ Чернюс возле Лобонар (LM 3/3 41). Plg. dab. pvd. *Čeñnius, Čeñnis, Čeñys* (LPŽ I 418).

Danius – Куряшу и Юрю чотыри ч(о)л(о)веки путных на имя Данюс (LM 3/3 22). Plg. dab. pvd. *Dānius* (LPŽ I 301).

Daugutis – В Ковне. Якгоишу два ч(о)л(о)в(е)ка: ... Довкгутис (LM 3/3 49); Липнюсу два ч(о)л(о)в(е)ки: ... Довкгутис (LM 3/3 68). Plg. dab. pvd. *Daugūtis* (LPŽ I 470).

Dauknius – Ондрушку, кухмистру, шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Довъкгнюс (LM 3/3 28). Plg. dab. pvd. *Daūknis, Dauknys, Dauknà* (LPŽ II 1207).

Devenis; Dievenis – Еуриму два ч(о)л(о)в(е)ки у Росеинех: Девенис (LM 3/3 48). Plg. dab. pvd. *Devēnis, Deveīnis, Deveikà* (LPŽ I 488). Antra vertus, gali būti siejama ir su dab. pvd. *Dievāitis, Diēvinas, Dievokāitis, Dievūlis* (LPŽ I 494), *Devāitis* (LPŽ I 487). Dar plg. oikonimą *Dievėniškės Šalčininkų r.* (LATSŽ II 61).

Domutis – У Пенянех Некрашеви три ч(о)л(о)в(е)ки: Домутис (LM 3/3 68). Plg. dab. pvd. *Domikas, Domeikà, Domeikis, Domėnas* ir kt. (LPŽ I 513).

Dotys – Пану Кгастовту десять ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Дотис (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Dotys, Dótas, Dōtas* (LPŽ I 516).

Drovenis – Пикелю у Крожах ч(о)л(о)векъ Дровенис (LM 3/3 50). Matyt, iš apeliatyvo *drovenis* (: *drovūs*), plg. pvd. *Audēnis, Augēnis, Barzdēnis, Girdēnis* ir kt. (LPŽ I 135, 136, 207, 673). Dar žr. Skardžius 1996, 235.

Drūselis (tarm.; dab. bk *Drąselis*) – Пану Петрашу чотыри ч(о)л(о)веки: ... Друселис (LM 3/3 33). Plg. dab. pvd. *Drūsas, Druseikà, Druseikis, Drūsis, Drūsis, Drusys, Dranseikà, Dranseikis, Drąseikà, Drąseivičius, Drąsutavičius; Druosūtis* ir kt. (LPŽ I 521; 531).

Duobutis – Пану Судимоньту Доркзевичу у в Обоцох чотырнадъцать ч(о)л(о)в(е)ков: ... Добутис (LM 3/3 27). Plg. dab. pvd. *Diōbinas, Duobinys, Dúoba*, (LPŽ II 1201).

Gedvus (?) – У Жомоити. У Колтянх Визбору пять ч(о)л(о)вековъ: ... Кгедвус (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Gėd-vila, Ged-vilas* ir kt. (LPŽ I 642).

Gilius – Станьку Петрашевичу чотыри ч(о)л(о)в(е)ки на имя: ... Кгилюс (LM 3/3 68). Plg. dab. pvd. *Gilius, Giliūnas* ir kt. (LPŽ I 667).

Ginius – Пану Петрашу у Лепунехъ, маршальку земьскому, семнадцать ч(о)л(о)в(е)ковъ на имя ... Кгинюс (LM 3/3 32). Plg. dab. pvd. *Ginius, Gineitis, Gineitis* ir kt. (LPŽ I 670–671).

Jonelis – Петьку Тольмутевичу семь ч(о)л(о)в(е)ка, на имя ... Янелис (LM 3/3 23). Plg. dab. lie. pvd. *Jōnelis, Janialis* (LPŽ I 799, 842).

Jonutis – Твирбуту Визкедовичу, лидянину, Петрелевич(и) люди: ... Янутис (LM 3/3 21). Plg. dab. pvd. *Jonūtis* (LPŽ I 845).

Jaunius – в пана Товътвида отнимали се люди ... Евнюс (LM 3/3 27) *Nemenčinės vls.*; Дали есмо воеводе виленскому пану Кгастовту село Жослы пана Евневское у Троцком повете со всимъ по тому, какъ небоицькъ Евнюс держалъ при великомъ кн(я)зи Витовте (LM 3/3 32). Plg. dab. pvd. *Jaūnius* (LPŽ I 854).

Jaunis, Jaunys – Подбииняте два ч(о)л(о)веки у Дубичох: Евнис с братомъ Довкзвидовичи (LM 3/3 29). Plg. dab. pvd. *Jaūnius* (LPŽ I 854).

Jučis, Jučys – А то пану Петрашу дато при пане Петре: ... Ючис (LM 3/3 33). Plg. dab. pvd. *Jūčis, Jučys, Jūčas* (LPŽ I 850).

Jurgelis – Кн(я)зю Юрку з братомъ ч(о)л(о)векъ ... Юркгелис (LM 3/3 32). Plg. dab. pvd. *Jūrgelis, Juṛgelis, Jurgėlis, Jurgelys* ir kt. (LPŽ I 867).

Kelpšis, Kelpšys – У Жомоити. У Видуклях Довкинъту чотыри чоловеки, на имя ... Кельпшиис (LM 3/3 48). Plg. dab. pvd. *Kelpšà, Keļpšas, Keļpšius* (LPŽ I 969).

Kiečis, Kiečys – Нарибуту три ч(о)л(о)в(е)ки: Кечис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Kietis* (LPŽ I 989).

Kiklys – Витовъту Курдвидовичу три ч(о)л(о)в(е)ки: Киклис (LM 3/3 66). Plg. dab. pvd. *Kikas, Kikūtis, Kikilis* ir kt. (LPŽ I 999).

Kinčius – Пани Кезгаиловои у Окъменянх чорыри чоловеки на имя: ... Кинчюс (LM 3/3 66). Plg. dab. pvd. *Kiñčius, Kiñčinas* (LPŽ II 996).

- Kirklys, Kirklis* – Нарку, конюшому троцкому, шесть ч(о)л(о)вековъ, на имя: ... Кирклиц (LM 3/3 33). Plg. dab. pvd. *Kiřklis, Kirklỹs* (LPŽ I 1000).
- Kničis, Kniečis, Kničys, Kniečys* – Сурконту у Колтянех ч(о)л(о)в(е)къ Кничис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Kničiūnas, Kniečiūnas, Kniēcis* (LPŽ I 1033).
- Kūdis, Kūdys* – Киборту Кудис Довкгялович (LM 3/3 47). Plg. dab. pvd. *Kūdis, Kudỹs* (LPŽ I 1102).
- Kukis, Kūkis, Kukys* – Волъчку Еудатьевичу пять ч(о)л(о)в(е)ковъ на имя: ... Кукис (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Kūkis, Kūkis, Kukỹs* (LPŽ II 1108).
- Kušlys* – Кушлиц (LM 3/3 22). Plg. dab. pvd. *Kušlỹs, Kušlis* ir kt. (LPŽ I 1140).
- Leilutis* – Нарку, конюшому троцкому, шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ, на имя: ... Леилутис (LM 3/3 33). Plg. dab. pvd. *Leiléika, Leileikà, Leilionas, Leiliónis, Leiliunas* (LPŽ II 46).
- Lėlius, Lėlius* – У Уните Володьку Ятовтовичу два ч(о)л(о)в(е)ки: Лялюс (LM 3/3 66). Plg. dab. pvd. *Lėlis, Lelỹs, Lėlis, Lėlius* ir kt. (LPŽ II 52–53).
- Leliušis* – Пану Петрашу у Лепунехъ, маршалъку земъскому, семнадцат ч(о)л(о)в(е)ковъ на имя: ... Лелюшис (LM 3/3 32). Plg. dab. pvd. *Lėlis, Lelỹs, Leliūkas, Leliūnas* ir kt. (LPŽ II 53).
- Lilkus* – У Лидъскои волости. Милковичу три ч(о)л(о)веки ... Лилкус (LM 3/3 21). Plg. dab. pvd. *Līlas, Lilius* (of. *Lillus*), *Lilỹs, Lileikis* ir kt. (LPŽ II 82).
- Liulkus* – Ожаку Чолковичу два ч(о)л(о)в(е)ки у Кернаве: ... а Люлкис (LM 3/3 68). Plg. dab. pvd. *Liūlikas, Liūlis, Liūlis, Liulỹs* (LPŽ II 100).
- Ložys* – Родивилу Номеишковичу куничники: ... Ложис (LM 3/3 20). Plg. dab. pvd. *Ložis, Ložỹs* (LPŽ II 109).
- Medis* – Михаилу Оинаровичу осмъ ч(о)л(о)в(е)ковъ въ Ошменскои волости конокормъци да рыболове, на имя: Мядис (LM 3/3 69). Plg. dab. pvd. *Medis, Medėlis, Medeikà, Medeikis, Medinis* (LPŽ II 195–196).
- Mičius* – волости Берженьское [XVI a. pirmoji pusė] ... Мичюс ... Мичус 1486 (LM 6/225 270); *Mitius* (tarm.; bk *Mičius*) – Бискупну жомоитскому шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ под Кгоилиминомъ, на имя: ... Митюс 1446 (LM 3/3 39). Plg. dab. pvd. *Mičius, Mičas, Mičėlis, Mičėnas, Mičiūlis, Mičiūnas* (LPŽ II 220–221).
- Mikelis* – Юрю ... Микелис (LM 3/3 32). Plg. dab. pvd. *Mikelis, Mikėlis* ir kt. (LPŽ II 228).
- Mielis, Mielys, Melis, Melys* – Пану Кгастовту десять ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Мелис (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Miėlis, Mielỹs* (LPŽ II 222). Antra vertus, gali būti siejama ir su dab. pvd. *Mėlis, Melỹs* (LPŽ II 206).
- Milis, Milys* – Виторту у Лобунове шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ на имя: ... Милис (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Milis, Milỹs, Milius* ir kt. (LPŽ II 242–243).
- Milius* – У Дубинъскои волости. Петрашу земля пустая, што Милюс держалъ (LM 3/3 20); А Буивиду Вилевъдовичу ... Милюс (LM 3/3 32); Билеви Куяне на имя: ... Милюс (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Milius, Miliūnas* ir kt. (LPŽ II 243).

- Mineika** – Петъку Толъмутевичу семь ч(о)л(о)в(е)ка, на имя ... Минеика (LM 3/3 23). Plg. dab. liet. pvd. *Minéika, Mineikà, Mineikis* ir kt. (LPŽ II 248).
- Mintutis** – Ивашку Саковичу у Неменчине чотыри ч(о)л(о)в(е)ки, на имя: ... Минтутис (LM 3/3 27). Plg. dab. pvd. *Min-tautas, Miñ-taučkis, Min-tautiškis* (LPŽ II 253).
- Miželis** – Киборту десеть ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Мижелис (LM 3/3 47). Plg. dab. pvd. *Mižētis, Mižūtis* ir kt. (LPŽ II 261).
- Mižius** – Ондрушку, кухмистру, шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Мижусъ (LM 3/3 28); Доркгеню у Крожех чоловіекъ Мижуос, ч(о)л(о)в(е)къ кузнец (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Mižūtis, Mižutāvičius, Mižutātis* ir kt. (LPŽ II 261).
- Mokius** – Воловичу Гринцу ... А у Меречи в Стравниках ... Мокюс (LM 3/3 65). Plg. dab. oikonimą *Mokỹliai* Molėtu r. (LATSŽ II 189).
- Moniutis** – Ганусу Чолковичу у Друблянех ... аж ку брату его Створиколци 4 ч(о)л(о)в(е)ки, а пятыи Монютис (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Mõnius, Mon-ginas, Mon-girdas* (LPŽ II 267).
- Mostelis** – Оръвиду и Сурвиду чотыри ч(о)л(о)в(е)ки: ... Мостелис (LM 3/3 47). Plg. dab. pvd. *Mõs-tautas, Mõsteika, Mostéika, Mosteikà, Mosteikis, Mostỹs* (LPŽ II 273). Dar plg. *Мост-вил* (LM 3/3 47).
- Mostis, Mostys** – Кедивиду два ч(о)л(о)в(е)ка у Коужеве: ... Мостис (LM 3/3 48). Plg. dab. pvd. *Mostỹs* ir kt. (LPŽ II 273).
- Narušis** – Ошменьское волости. Тречусу Бутримовичу три ч(о)л(о)веки: Нарушис (LM 3/3 22); П(а)н Ходко да Нарушис (LM 3/3 24). Plg. dab. pvd. *Narušis* (LPŽ II 301).
- Nekirbė** – Петрашу три ч(о)л(о)в(е)ки у Коужеве: Некирбе (LM 3/3 48). Plg. dab. pvd. *Kirbšius* (of. *Kirbschus*) (LPŽ I 998).
- Nemojus** – в пана Товътвида отнимали се люди ... Немоюс (LM 3/3 27) *Ne-menčinės vls*; У Довкгах. Киркилу ч(о)л(о)векъ, на имя Немоюс, близко Перелай (LM 3/3 31)¹².
- Niekis** – Нарибуту три ч(о)л(о)в(е)ки: Некис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Niėkis, Niekiiūnas* (LPŽ II 326).
- Nonius** – у Высокомъ Дворе ... Нонюс (LM 3/3 40). Plg. dab. pvd. *Naniónis, Nanỹs, Naniškis; Nonėvičius* (LPŽ II 294; 332).
- Nosys (Nosis?)** – Волъчку Еидатьевичу пять ч(о)л(о)в(е)ковъ на имя: Носис 1442 (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Nosỹs* (LPŽ II 337).
- Onančius** – Пану Кезгалу семь ч(о)л(о)в(е)ка: ... Онаньчус (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Oniūnas, Oniūnas* (LPŽ II 348–349).
- Pocius** – Яну Тунъдевичу три ч(о)л(о)в(е)ки у Ракове: Пацюс (LM 3/3 53). Plg. dab. pvd. *Põcius* (LPŽ II 483).

¹² Greičiausiai tai iš rytų slavų gautas asmenvardis, plg. r. немой.

Parius – А сие в Жомоити были: ... Парюс (LM 3/3 20). Plg. dab. pvd. *Paráuskas, Pareika, Parūlis, Parutis* ir kt. (LPŽ II 395, 398); antra vertus, galėjo būti **Pārius**, plg. *Porūtis* (LPŽ II 395); toliau plg. *póris* „pora“ (LKŽ X 447), *poriúoti* „poruoti; ariant suversti dvi vagas“ (LKŽ X 449).

Petrošis – Якубу два ч(о)л(о)в(е)ки, Петрашиус (LM 3/3 22). Plg. dab. pvd. *Petrošis, Petrōšius* ir kt. (LPŽ II 442).

Piepelis – Бискупу жомоитскому шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ под Кгоилиминомъ, на имя: ... Пенелус 1446 (LM 3/3 39). Plg. dab. pvd. *Pierālius, Piēpolis, Piepulis* (LPŽ II 448).

Pirkutis – Остику у Колтянех три ч(о)л(о)в(е)ки: Пиркутис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Piřktinas* (LPŽ II 462).

Polkenis (tarm.; bk *Pulkenis*) / **Palkenis** – Люмонису у Колтянех ч(о)л(о)векъ Полкьянис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Pulkáuninkas, Pulkaūninkas, Pūlkis* ir kt., *Palkys* ir kt. (LPŽ II 530–531, 383).

Pukša – У Жомоити. У Видуклях Довкинъту чотыри чловеки, на имя ... Пукша (LM 3/3 48). Plg. dab. pvd. *Pukšà* (LPŽ II 529).

Pupa – Пану Петрашу у Лепунехъ, маршалъку земьскому, семнадцать ч(о)л(о)в(е)ковъ на имя ... Пуна (LM 3/3 32). Plg. dab. pvd. *Pupà, Pupeikis, Pūpis, Pūpius* ir kt. (LPŽ II 535–567).

Račis, Račys – Бискупу жомоитскому шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ под Кгоилиминомъ, на имя: ... Рачис 1446 (LM 3/3 39). Plg. dab. pvd. *Rāčas, Rāčis, Račys* (LPŽ II 549).

Radys – Каплану дубинскому ч(о)л(о)в(е)къ на имя Радис (LM 3/3 68). Plg. dab. pvd. *Radys, Rad-vilà, Rād-vila, Rād-vilas* ir kt. (LPŽ II 553–554).

Radus – Оинару Новстутевичу чотыри ч(о)л(о)в(е)ки у Немоноитех: Радус (LM 3/3 19). Plg. dab. pvd. *Rādis, Radys, Radūlis* ir kt. (LPŽ II 553).

Rėklis, Rėklys ir ran. – Виторту у Лобунове шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ на имя: ... Реклис 1442 (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Reklis, Rėklis, Reklys, Rėklys* (LPŽ II 595).

Rimas – У Еушискахъ. Митьку Еусимонътовичу ч(о)л(о)в(е)къ Римас (LM 3/3 47). Plg. dab. pvd. *Rimas, Rīm-tautas, Rim-gáila, Rīm-vydas* ir kt. (LPŽ II 607, 609, 611).

Rimeišis – Пану Судимонъту Доркгевичу у в Оболцох чотырнадъцать ч(о)л(о)в(е)ков: ... Римеишиус (LM 3/3 27). Plg. dab. pvd. *Rimas, Rīmantas, Rimeikis, Rimėlis, Rimėnas, Rim-gáila, Rīmónis, Rīmūtis, Rimuláitis, Rīm-vydas* ir kt. (LPŽ II 607–611).

Rimėjis – Курдимонъту чотыри ч(о)л(о)веки ... Римеис (LM 3/3 21). Plg. dab. pvd. *Rimas, Rīmantas, Rimeikis, Rimėlis, Rimėnas, Rim-gáila, Rīmónis, Rīmūtis, Rimuláitis, Rīm-vydas* ir kt. (LPŽ II 607–611).

Rūbytis (ar ran.) – Кушлеику у Кнетох ч(о)л(о)в(е)къ Рубитис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Rūbis, Rubys* (LPŽ II 627).

Rudis, Rudys – У Солшниках. Сонкину тые люди на имя: ... Рудис (LM 3/3 33). Plg. dab. pvd. *Rūdis, Rudŷs, Rūd-minas* ir kt. (LPŽ II 630–631).

Sijus – Довъяту шесть ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Сиус (LM 3/3 67). Plg. *sijà* „sienu, stulpų, tilto grindų jungiamasis rąstas“ (LKŽ XII 537), *sŷti* „jungti, rišti“ (LKŽ XII 582).

Sipus – Беинару Дровствилловичу 2 ч(о)л(о)в(е)ка: ... Сипус 1449 (LM 3/3 66). Plg. dab. pvd. *Sipus, Sĭpas* (LPŽ II 720–721).

Siris, Sirys – Киборту десеть ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Сирис (LM 3/3 47). Plg. dab. pvd. *Sĭrius, Sirėika, Sireikà, Sireĭkis, Sirutàvičius, Sĭr-gėdas, Sir-i-jatàvičius* ir kt. (LPŽ II 721–722).

Smolkis, Smolkys (tarm.; bk *Smulkis, Smulkys*) / *Smalkys* – Якубу три ч(о)л(о)в(е)ки у Медницкоу волости: ... Смолкис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Smŷlka, Smŷlkis, Smulkŷs; Smalkevičius* (LPŽ II 772–773, 768).

Skirklys – Пуньская волость. ... Пани Ронболтовоу, люди еи отданы: ... Скирк-лиць (LM 3/3 66). Plg. dab. pvd. *Skĭrka, Skĭrkus, Skirkėvičius* (LPŽ II 742).

Skuodis, Skuodys – Пану Ондрушку Довоиновичу у Рудъчичох Сопля, а с нимъ чотыри ч(о)л(о)в(е)ки ... у Ятвязком на Каменьци, на имя: ... Ськодис (LM 3/3 65). Plg. dab. pvd. *Skiōdis, Skuodŷs* (LPŽ II 756).

Stanys / Stonys – Киборту десеть ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Станис (LM 3/3 47). Plg. dab. pvd. *Stanŷs* ir kt. (LPŽ II 798–802).

Stanius / Stonius – Киборту десеть ч(о)л(о)в(е)ковъ: ... Станюс (LM 3/3 47). Plg. dab. pvd. *Stānius, Stanas, Stanŷs, Stanėnas, Stānikas, Stanĭkas, Staniōnis, Staniūlis* ir kt. (LPŽ II 798–802).

Styres (žem. tarm. dgs.?, dab. bk *Styrės?*) – в Жомоути ... Стирес (LM 3/3 20), plg. dab. pvd. *Styrà* (LPŽ II 823).

Stročys – Михаилу Строчис (LM 3/3 32). Plg. dab. pvd. *Stračĭnskas, Stračkàitis* (LPŽ II 827–828).

Stungis, Stungys – волости Повоньденъское ... Стункис 1458 (LM 6/225 276). Plg. dab. pvd. *Stūngis, Stungŷs* (LPŽ II 847).

Suknys – Ивашку Яцковичу чотыри ч(о)л(о)в(е)ки: Сукнис (LM 3/3 23). Plg. dab. pvd. *Suknėvičius* (LPŽ II 855).

*Svirklis / Svirplys*¹³ (?) – Пану Судимонъту Доркгевичу у в Обоцох чотырнадъцать ч(о)л(о)в(е)ков: ... Свиркис (LM 3/3 27). Plg. dab. pvd. *Svirplŷs* (LPŽ II 869).

Svirplius – Вилкомирское волости ... Беинару Дровствилловичу 2 ч(о)л(о)в(е)ка: Свирплюс (LM 3/3 66). Plg. dab. pvd. *Svirplis, Svirplŷs* (LPŽ II 869).

Šedys – Юрю, лекарю, ч(о)л(о)в(е)къ, на имя Шедис у Троцкоу волости (LM 3/3 33). Plg. dab. pvd. *Šedŷs, Šedis, Šed-bāras, Šedūikis, Šed-vŷdis* ir kt. (LPŽ II 903).

¹³ Galbūt perrašant supainiotos gana panašios kirilicos raidės, plg. к ir н.

Taujenis – Воловичу Гринчу у Перевалце два ч(о)л(о)в(е)ки: ... Товъенис (LM 3/3 65). Plg. dab. pvd. *Taujēnis, Taujėnas* (LPŽ II 1029).

Taututis – Овъкзусу ч(о)л(о)в(е)къ у Колтянех – Товтутис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Tautelis, Taiūčas, Taiučys, Taiūcius, Taiūt-rimas, Taiūt-vydas* ir kt. (LPŽ II 1027, 1032).

Tiešis – Пану Петрашу дато при пане Петре: ... Тешис (LM 3/3 33). Plg. dab. pvd. *Tiėšis* (LPŽ II 1042).

Tričys – Пану Судимонъту Доркгевичу у в Обоцох чотырнадъцать ч(о)л(о)в(е)ков: ... Тричис (LM 3/3 27); Простивилу три ч(о)л(о)в(е)ки: ... Тричис (LM 3/3 67). Plg. dab. pvd. *Tričys, Tričius* (LPŽ II 1067).

Trumpra – волости Крожское на имя Муні[273/274]монтъ Минмонътаитисъ [XVI a. pirmoji pusė] ... Трумпа 1453–1485 (LM 6/225 274). Plg. dab. pvd. *Trūmpra, Trumprà, Trumpráitis, Trūmpis* ir kt. (LPŽ II 1073–1074).

Tulšis – Бутвилу у Медницох ч(о)л(о)векъ Тулишис, куничник (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Tulčius, Tulas, Tulė, Tuleikà, Tuleikis, Tulis, Tulys, Tuliūnas* (LPŽ II 1079–1080).

Ūkivyn(i)us (tarm., dab. bk *Ūkivienius*) – Укивинус у Мядницъкой волости 1442 (LM 6/225 276). Plg. *ūkis* „žemdirbystės vienetas, dirbamos žemės plotas su jo priklauliniais“ (LKŽ XVII 408) ir *vėnas* „skaičius, rašomas skaitmeniu 1“ (LKŽ XIX 147), *viėnias* „viengungis, vienišius“ (LKŽ XIX 207).

Ulpis, Ulpys – Видикгаилу два ч(о)л(о)в(е)ка у-в Оуракале: Улъпис (LM 3/3 48). Matyt, klaida vietoj *Улъпис*. plg. dab. pvd. *Ūlpis, Ulpys, Ulpius, Ulpa* (LPŽ II 1102).

Urnėžis – Пану Михаилу Кезкгаилевичу село Кротово а дванадцать ч(о)л(о)в(е)ки: Урняжис (LM 3/3 54). Plg. dab. pvd. *Urnėžis, Urnėžius, Urnėža, Urnėžas* ir kt. (LPŽ II 1112).

Vėbovis (tarm.; bk *Vėbuvis*?) – У Медникох. Кгирстолъту два ч(о)л(о)веки: ... Вебовис (LM 3/3 21). Plg. dab. pvd. *Vėbas* (LPŽ II 1175).

Vėtrikis – Ожаку Чолковичу два ч(о)л(о)в(е)ки у Кернаве: Ветрикус (LM 3/3 68). Plg. dab. pvd. *Vėtra, Vėtrinas, Vėtrinas* (LPŽ II 1200).

Vėželis – А Довкгирду Вяжелис (LM 3/3 32). Plg. dab. pvd. *Vėžys* (LPŽ II 1201).

Vėžys – Пану Дякгирду ... Вяжис (LM 3/3 23); А Кгедмину у Колтянех ч(о)л(о)векъ Вяжис (LM 3/3 50); Пану Нацу Кгинивилевичу земля пустая у Волковыску, на имя Вяжевъщина. А тот ... Вяжис ныне змерль 1450 (LM 3/3 23). Plg. dab. pvd. *Vėžys, Vėžys* (LPŽ II 1201).

Videita – Стякгивилу з братом, с Тавирдомъ чотыри чоловеки у Пеняньскои волости, на имя Видеита (LM 3/3 19). Plg. dab. pvd. *Vidėika, Videikis* (LPŽ II 1203).

Viešeika – Кревское волости (?) ... Петъку Толъмутевичу семь ч(о)л(о)в(е)ка, на имя ... Вешеика (LM 3/3 23). Plg. dab. pvd. *Viėš-tartas, Viėš-tautas* (LPŽ II 1207).

Vijietis, Vijėtis – Пуньская волость. ... Пани Ронболтовои, люди еи отданы: ... Виетис (LM 3/3 66). Plg. dab. pvd. *Vijeikis, Vijūnas* (LPŽ II 1208).

Vileišis – Чижу ч(о)л(о)в(е)къ у Видуклях – Вилеишис (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Vileišis* (LPŽ II 1213).

*Visderga*¹⁴ – *А Монянту ч(о)л(о)векъ у Медницох – Виздеркга* (LM 3/3 50). Plg. dab. pvd. *Vis-élga, Vîs-kanta, Vîz-bara, Viz-gáila, Vîz-girda* ir kt. (LPŽ II 1232, 1233, 1243).

Viskulis – *Вискулис* (LM 3/3 32). Plg. dab. pvd. *Vîs-kanta, Vîs-kantas, Vîs-kintas* ir kt. (LPŽ II 1231-1232).

Žymonis, Žimonis – *Пуньская волость. ... Пани Ронболтовои, люди еи отданы: ... Жуманис* (LM 3/3 66). Plg. dab. pvd. *Ži-maĩčius, Žý-mantas, Žý-montas, Ži-miũčius* ir kt. (LPŽ II 1335).

Žodenis / Žadenis – *Кинъяту Ясколдовичу чотыри ч(о)л(о)в(е)ки: Жоденис* (LM 3/3 66). Plg. oikonimā *Žōdiškės // Žādiškės* Baltarusija, Gaĩdino srt. Smurgáinių r. (VKŽ 220).

Žvirblis, Žvirblys – *Високину Юревичу два ч(о)л(о)в(е)ки на имя: Жвирблис* (LM 3/3 66); *Станьку Петрашевичу чотыри ч(о)л(о)в(е)ки на имя: ... Жвирблис* (LM 3/3 68). Plg. dab. pvd. *Žvirblis, Žvirblýs* (LPŽ II 1354).

DIE LITAUISCHEN FORMEN DER PERSONENNAMEN IN DER LITAUISCHEN METRIK DES 15. JH.

Zusammenfassung

In diesem Beitrag werden die litauischen Formen der litauischen Personennamen des 15. Jh. behandelt. In den Büchern der Litauischen Metrik des 15. Jh., die in slawischer Kanzleisprache Großfürstentums Litauen geschrieben sind, gibt es etwa 100 litauische Personennamen, die in litauischer Form aufgezeichnet worden sind. Diese Namensformen stehen im Nominativ und haben litauische Endungen. Bei meiner Untersuchung ist festgestellt worden, dass die Meinung von K. Būga, der nur slawisierte Endungen litauischer Personennamen des 13.–15. Jh. festgestellt hat, korrigiert werden muss.

Man muss auch zwischen den litauischen und nichtlitauischen Formen litauischer Personennamen in den nichtlitauischen Quellen unterscheiden. Litauische von Personen- und Ortsnamenformen sind genau aufgeschriebene Formen, die sich nicht von den Namensformen unterscheiden, die von den Litauern gebraucht werden. Die Unterscheidungskriterien dieser litauischen Formen sind: 1) genau erhaltene morphologische Struktur der Personennamen in den nichtlitauischen Texten z. B.: *Минтутис* (LM 3/3 27) = *Mintutis*; *Вилеишис* (LM 3/3 50) = *Vileišis* usw.; 2) graphologisch ungenügend deutlich aufgezeichnete phonetische Erscheinungen der litauischen Sprache (in diesen Fällen besteht kein Widerspruch zwischen der möglichen phonetischen Interpretation und dem phonologischen System der litauischen Sprache) z. B.: *Девенис* (LM 3/3 48) = *Dievenis*; *Жвирблис* (LM 3/3 68) = *Žvirblis* oder *Žvirblys* usw. Die anderen überlieferten Formen von Personennamen sind nicht als litauisch zu betrachten, d. h. sie sind slawisiert (oder latinisiert, germanisiert usw.) und den nichtlitauischen Texten angepasst worden. Sie haben: 1) veränderte morphologische Struktur von Personennamen in den nichtlitauischen Texten z. B.: *Бирель* (LM 3/3 66) – lit. *Birelis*; *Бекни* (LM 3/3 66) – lit. *Beknis*?; *Вяжевичь* (LM 3/3 53) – lit. *Vėžaitis*?; 2) dem phonologischen System der litauischen Sprache widerspricht nur ein

¹⁴ *Vis-derga* antrasis sandas yra *-darg-* (variantas *-derg-*), plg. *Dárg-vainis, Darg-vaĩnis, Sán-dargas, Sáu-dargas, Vîs-dargas* (LPŽ I 462). Dėl *-derg-* plg. dab. pvd. *Vis-élga* ir *Vaiš-algas, Min-alga* (LPŽ I 1232).

Buchstabe (Graphem) bei der phonetischen Interpretation z. B.: *Окутис* (LM 3/3 33) = *Akutis*; *Еуборос* (LM 3/3 50) = *Eibaras* usw.

Die litauischen Personennamen des 15. Jh., deren litauischen Formen in den Texten slawischer Herkunft festgehalten sind, werden auf dem Verbreitungsgebiet der litauischen Sprache belegt, mit Ausnahme der Grenzgebiete zu den Territorien der beiden Ordensstaaten.

Die überlieferten Formen der litauischen Personennamen bestätigen den Gebrauch der litauischen Sprache zur Zeit der Textaufschreibung in den Kanzleien. Anders ist das Vorhandensein dieser litauischen Formen nicht zu erklären.

ŠALTINIAI

- KD – Kodeks dyplomatyczny katedry y diecezji Wilenskiej (1387-1507). Indeksy, Kraków, 1996.
LKA II – Lietuvių kalbos atlasas, II, Fonetika, Vilnius, 1982.
LM 3/3 – Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 3. Užrašymų knyga 3, Vilnius, 1998.
LM 6/225 – Lietuvos Metrika. (1528–1547). 6-oji Teismų bylų knyga (Kopija – XVI a. pabaiga), Vilnius, 1995.
LATSŽ II – Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas, II, Vilnius, 1976.
LPŽ – Lietuvių pavardžių žodynas, I–II, Vilnius, 1985, 1989.
LVKŽ – K. Kuzavinis, B. Savukynas, Lietuvių vardų kilmės žodynas, Vilnius, 1994 (2-asis leidimas).
SPR II – Scriptorum rerum Prussicarum II, Leipzig, 1863.
Spruogis J., 1888, Географический словарь древней Жомойтской земли XVI столѣтя ..., Вильна.
VKŽ – Vietovardžių kirčiavimo žodynas, sud. M. Razmukaitė, V. Vitkauskas, Vilnius, 1994.
Wydra W., W. R. Rzepa, 1984, Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543, Wrocław etc.

LITERATŪRA

- Būga K., 1958, Rinktiniai raštai, I, Vilnius.
Falk K.-O., 1963, Ze studiów nad slawizacją litewskich nazw miejscowych i osobowych, – Scando-Slavica, IX, 87–103.
Garliauskas V., 1998, Lietuviškos oikonimų lytys XVI–XIX a. šaltiniuose, – LKK XL 123–204.
Girdenis A., D. Girdenienė, 1997, 1759 metų „Zywato“ indeksas, Vilnius.
Jablonskis K., 1937, Kelios XVII amžiaus lietuviškos priesaikos ir kitos lietuvių kalbos liekanos Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės aktuose, – APh VI 142–148.
Kiaupa Z., 2000, Kauno vaito XVI a. vidurio knygos prabyla lietuviškai, – Kultūrų sankirtos, 66–92.
Maciejauskienė V., 1991, Lietuvių pavardžių susidarymas XIII–XVIII a., Vilnius.
Skardžius P., 1935, Daukšos akcentologija, Kaunas.
Vanagas A., 1970, Lietuvos TSR hidronimų daryba, Vilnius.
Zinkevičius Z., 1977, Lietuvių antroponimika, Vilnius.
Zinkevičius Z., 1987, Lietuvių kalbos istorija, II. Iki pirmųjų raštų, Vilnius.